

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията на

Любомира Рангелова Стефанова,

докторант към Катедра „Историческо и систематическо богословие“,

Богословски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“

на тема: *Учението за образа и символа в Ареопагитския корпус*

за присъждане на образователната и научна степен *Доктор*

в професионално направление *2.4. Религия и теология*

по научната специалност *Християнска философия*

от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем 322 стандартни стр., вкл. библиография и 18 приложения. Чистият текст е 297 стр. Библиографията, подразделена на извори, изследвания, електронни източници и справочна литература, съдържа заглавия на български, руски, английски, френски, немски, гръцки и латински език. Тя е впечатляваща като обем, релевантна на съдържанието на дисертацията и достатъчна в изворово, информационно, херменевтично и интерпретативно отношение. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем 37 стр. стриктно следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание (авторефератът е със заглавие *Учението за образа и символа в трактатите от Ареопагитския корпус*; разминаването в заглавията на дисертацията и автореферата е несъществено и пренебрежимо). В автореферата коректно са отразени основните аспекти на жанра дисертация: история на проблематиката, актуалност на дисертационната тема, обект, предмет, цели, задачи и методология на изследването, като строго са фиксирани докторската теза, съответните хипотези, приносните моменти и публикациите по темата на дисертацията. Съпътстващите документи са пълни според изискванията на

закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата по защитата.

Любомира Стефанова завършва през 1995 г. специалност „Консервация и реставрация на художествени произведения“ в НХА „Николай Павлович“ – София с магистърска образователна и квалификационна степен. През 2016 г. завършва магистратура по теология в СУ „Св. Кл. Охридски“. От 2017 г. е докторант по християнска философия в БФ на СУ с научен ръководител проф. Иван Христов. Стефанова е работила като музеен художник-реставратор и инспектор по опазване паметниците на културно-историческото и художественото наследство. Посочва владеене на френски, английски, италиански и руски език. Участвала е в множество научни проекти, конференции и семинари. Член е на Съюза на българските художници.

Текстът на дисертацията е организиран в предговор, увод, три глави и заключение. Те са добре балансирани, което показва успешна рефлексия върху тематиката и нейното архитектурно теоретизиране. На първо време правят впечатление наситеността и задъхаността на структурата на дисертационния текст. Стефанова обхваща голям обем проблематика с богата вътрешна плътност. Очевидно е желанието в съдържателно отношение да не се пропускат контексти, аспекти и проекции. То води не само до увеличаване броя на параграфите и подпараграфите (напр. I.3.1.a.б.), но понякога и до сбито, почти тезисно изложение на съответната теоретична материя. Това не е упрек към докторантката, а по-скоро призив за едно бъдещо детайлизиране на отделните моменти, за което дисертацията отваря широки концептуални пространства.

Изследването си поставя своеобразна, кръгово зададена цел, а именно аналитика на: ролята на образа като Божи отпечатък в тварния свят, превръщането на този образ в символ, типиката и смисъла на символа, представен в многоаспектна образност, и динамиката на тази образност, която, от своя страна, отвежда към „богопознавателно възхождение“ (с.10). Всъщност става дума за изследване на поредица трансцендентализации с (1) концептуална и (2) символно-образна същност. Без да пропуска първите (на тях са посветени

коректни категориални анализи), Стефанова насочва своето внимание преди всичко към вторите, наричайки ги с експресивния, но същевременно философски изключително изобилен и плодотворен термин „метафизични схеми“ (терминът е терминологично близък на Кантовото понятие *трансцендентална схема*). По този начин дисертационното изследване стъпва на една здрава трансцендентална основа, която е не само концептуално актуална, но и смислово евристична. В това виждам първия основен принос на дисертацията. Формулирането на ясен и отчетлив научен проблем, неговото принципно типологично вписване в съответна философска и богословска традиция и задаването на възможност за адекватна методологична аналитика не е тривиално занимание и обикновено е препъникамък за повечето докторанти.

На второ място в поредицата приносни решения на изследването ще посоча трансцендентално спрегнатата основна теза на дисертацията: образите-парадигми са своеобразен отпечатък, който художествено възплъщава и символно изказва богатството и непосредствената динамика на Божиите енергии, свидетелствайки причастността и пътя на единение на човека с Бога, като в образно-символна експликативност логосно зададеното и имащо енергийно-синергийна същност умозрение проектира христоцентричното възприятие, мислене и себеосъзнаване на човека. Дисертационната теза е плод на успешно проведената трансцендентална аналитика на множество фундаментални преходи. Те са разкрити не като суха игра на философска и богословска терминология, а като символна христорогична палитра, която има същностно значение за църковния живот и църковното битие на човека.

На трето място откроявам символно-образното проектиране на различни елементи от Ареопагитския корпус. То изисква ефективна синтеза на философска образованост, богословска вдълбоченост, художествено мислене, образни умения и иконографски опит, която при Стефанова очевидно е налице и дава иновативен резултат, напр. при тълкуването и интерпретирането на йерархията, нейното иконично изобразяване и символно представяне, а също на тайнствата, които са едни от най-мистичните, но същевременно най-сугестивни

и емпатийни елементи на християнството. По този начин общата представа за християнско изкуство намира проникновена конкретизация в образното богомислие, основано и вдъхновено от Ареопагитския корпус и неговата енергийна динамика на неподобните подобия, които се проектират в образни наслагвания, разкриващи символната същност и духовните значения на иконографската живопис.

Стефанова формулира приносните моменти на своята дисертация в 5 пункта, като вторият е подразделен в три подточки. Приносните моменти са реални и коректно формулирани.

В рубриката „Препоръки и забележки” бих желал да видя дисертацията като отпечатана монография, снабдена с богат илюстративен материал, който Стефанова – убеден съм – притежава, но трябва полиграфски да обработи. Струва ми се, че *Глава II* е стеснено формулирана предвид по-широката семантика на символа, вкл. отвъд образните хоризонти.

Дисертантката има 4 излезли публикации непосредствено по темата на дисертацията и други 8, които корелират със защитавания текст.

Нямам принципни несъгласия с постановките на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с колегата Стефанова.

Заклучение: Като имам предвид фундаменталната традиция, в която е вписана дисертацията, нейната евристична изследователска разработка, многото реални научни резултати и успешните трансцендентални синтези на смисъл, символ и образ, както и общата ми оценка, че **Любомира Рангелова Стефанова** е изграден изследовател, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за успешно защитена дисертацията *Учението за образа и символа в Ареопагитския корпус*, като присъдят на Стефанова образователната и научна степен „доктор” по научната специалност *Християнска философия* в професионално направление *2.4. Религия и теология*.

София, 26 февруари 2020 г.

Св. Серафим Софийски Чудотворец

.....

(проф. дфн Валентин Канавров)